

**Silvia ILUȚ, *Diminutivarea cuvintelor în limba română – O abordare psiholingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022, 331 p.  
(Tünde Emese Șterța)**



Diminutivarea este un fenomen complex care își face simțită prezența din plin în limba română actuală, având o istorie aparte. Cartea Silviei Iluț, *Diminutivarea cuvintelor în limba română – O abordare psiholingvistică*, vine în completarea lucrărilor de specialitate existente pe această temă, prin cercetarea efectelor psihologice ale folosirii diminutivelor asupra legăturilor interumane, fără a avea pretenția de exhaustivitate, „întreaga problematică a construcțiilor diminutive, rămânând un teritoriu deschis pentru cercetări ulterioare atât în domeniul lingvisticii, cât și al psihologiei și antropologiei” (p. 27).

Lucrarea cuprinde două părți, cu cinci capitole ample, și reprezintă un demers investigativ realizat „din perspectivă diacronică, sincronică și interdisciplinară” (p. 19).

Partea I., denumită *Diminutivele* – prezentare diacronică și sincronică, include primele trei capitole și debutează cu o introducere în care este reliefată aria investigată, sunt prezentate obiectivele cercetării și structura lucrării. Cercetarea are la bază teorii psiholingvistice, precepte ale pragmaticii și ale sociolingvisticii, relația dintre limbaj și stratificare socială, folosirea diminutivelor în actul vorbirii fiind influențată de o multitudine de factori.

*Diminutivele*: delimitări conceptuale constituie tema capitolului al doilea. „Diminutivul este un concept lingvistic a cărui interpretare se extinde în afara literaturii de specialitate, exprimând, pe lângă dimensiunea prototipică de «mic», o nevoie expresivă de manifestare a afecțiunii, emoției, sentimentelor” (p. 23). Pornind de la aspectele teoretice și terminologice cu privire la diminutivele din limba română, cercetătoarea face o prezentare sintetică a studiilor existente din punct de vedere lingvistic, morfologic, semantic, pragmatic și sociolingvistic, urmărind să se concentreze asupra tratării diminutivelor/diminutivării din perspectivă psiholingvistică și propune o definiție a acestora: „Construcțiile diminutive sunt resorturi psihologice ale exteriorizării stărilor emoționale, prin intermediul cărora sunt activate mecanismele psihice ale afectivității; prin utilizarea acestor structuri

sunt «divulgate» particularitățile mentale ale subiecților vorbitori, într-un anumit context discursiv, determinate de factori sociali, culturali și psihologici” (p. 33).

În construirea lucrării, putem observa o gradare cronologică a temei, realizată atât prin prezentarea contextului istoric al apariției și evoluției diminutivării în limba noastră<sup>1</sup>, cât și prin analiza semnificațiilor fundamentale ale formațiunilor diminutive din limba română contemporană – „sensul de «mic», afectiv, peiorativ, diminutive contextualizate și lexicalizate/neutralizate/false diminutive” (p. 33). În cercetarea diminutivării din perspectivă diacronică, este evidențiată utilitatea psihologică pe plan expresiv a derivării cu sufixe diminutive. În spațiul românesc, prezența construcțiilor diminutive este menționată încă din secolul al XVI-lea, în scrierile vechi ale cronicarilor și în conținuturile învățăturilor religioase. Autoarea identifică pe unii autori consacrați ai literaturii române care, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, au utilizat în operele lor astfel de structuri, fie cu scopul de a reliefa expresivitatea limbajului popular, fie în scop critic și ironic. Diminutivele au devenit obiect de studiu al lingviștilor începând cu secolul al XX-lea. Pentru a prezenta diminutivarea din perspectivă sincronică, Silvia Iluț își ancorează cercetarea în teoriile acestora<sup>2</sup>, explică și dezvoltă fiecare poziție în parte, dând dovadă de o bună cunoaștere a bibliografiei de specialitate. De asemenea, propune o tipologie a structurilor diminutive sintetice și analitice și realizează o clasificare a sufixelor diminutive din mai multe puncte de vedere: etimologic, morfologic și stilistic, oferind explicații și exemple reprezentative pentru fiecare categorie prezentată. Valorile stilistice ale diminutivelor evidențiază complexitatea acestui fenomen. Pornind de la cele două funcții de bază – denotativă și conotativă –, autoarea a identificat, în funcție de context și de intenția pragmatică a locutorului, cinci tipuri de conotații: nonafectivă, afectivă/familiar-dezmierdătoare, depreciativă/peiorativă, ironică/satirică și populară. Concluzia formulată în contextul actual al evaluării diminutivelor reliefează o deosebire flagrantă între registrele de receptare: „Pe de o parte, construcțiile diminutive sunt considerate de vorbitori drept expresii ale emoțiilor, prin intermediul cărora locutorul se apropie, la nivel psihologic, de interlocutor. Pe de altă parte, diminutivele utilizate în actul

---

<sup>1</sup> „Istoria diminutivelor din limba română trebuie tratată în raport cu cea a limbii latine. [...] Evoluția acestor construcții ilustrează o parte din istoria limbii, deoarece utilizarea diminutivelor s-a realizat, mai întâi, doar în limbajul oral, cu timpul devenind o constantă în limba scrisă” (p. 41).

<sup>2</sup> Sunt prezentate în special teorii ale lingviștilor români: Sextil Pușcariu, Iorgu Iordan, Al. Graur, Elena Carabulea, Laura Vasiliu, Mioara Avram, Rodica Zafiu, Cristian Moroianu ș.a., dar și străini: Ferdinand de Saussure, Leo Spitzer, Wolfgang U. Dressler, Lavinia Merlini Barbesi ș.a.

verbal conturează o manifestare «ireverențioasă» față de colocutor, poziționându-l într-o postură nefavorabilă” (p. 63).

În capitolul al treilea sunt tratate diminutivele ca obiecte ale cercetării lingvistice. Pornind de la concepția potrivit căreia structurile diminutive pot influența starea afectivă a locutorilor în anumite contexte discursive, cercetătoarea orientează investigația spre descoperirea factorilor psiholingvistici care îl determină pe locutor să folosească diminutive. Analiza diminutivării este realizată din mai multe perspective: lingvistică, morfologică, semantică, sociolingvistică, psiholingvistică și pragmatică. Perspectiva lingvistică este prezentată pe baza legăturii strânse dintre limbaj și gândire: „prin utilizarea diminutivelor în actul locuționar, vorbitorul transmite gânduri, sentimente, stări sufletești și «invită» interlocutorul să adopte un anumit comportament verbal, specific contextelor informale” (p. 66). Perspectiva morfologică însumează cercetarea modului de alcătuire a diminutivelor în limba română, explicarea proceselor derivative și prezentarea unei taxonomii a acestora, cu accent pe studiul criteriilor gramaticale fundamentale pentru formarea construcțiilor diminutive. Sunt identificate, explicate, exemplificate și clasificate derivate diminutive substantivale, adjectivale, pronominale, numerale, verbale, adverbiale și interjecționale. Perspectiva semantică vizează identificarea și explicarea multiplelor valori adiționale desprinse din sensul central „mic”: afecțiune, deprecieri, dispreț, aproximare, apropiere. Sunt prezentate atât atributele diminutivelor din punct de vedere semasiologic – referenți de dimensiuni reduse sau atitudinea pozitivă/negativă a locutorului –, cât și funcțiile semantice ale structurilor diminutive – afectivă/emoțională, descriptivă/conceptuală, meliorativă/favorabilă și obstrucționistă/defavorabilă. Perspectiva sociolingvistică este construită în jurul concepției potrivit căreia „societatea îi influențează locutorului comportamentul social și verbal” (p. 82). Sunt identificați factorii sociolingvistici care îi determină pe vorbitori să utilizeze structuri diminutive: statutul social, nivelul de educație, mobilitatea socială, contextul social și discursiv. Sunt supuse analizei situații de comunicare diverse, conversații cotidiene din contexte sociolingvistice diferite: comunicarea între locutori cu același statut social/cu statut social inegal, comunicarea între persoane din proximitate/din afara proximității, comunicarea orientată către copii.

Perspectiva psiholingvistică se concentrează asupra modului în care procesele cognitive și afective influențează activitatea comunicativă a locutorilor. Este dovedit faptul că personalitatea este conturată de cei trei mari factori: ereditate, mediu și educație, toate acestea determină o stare psihică ce se concretizează în alegerea cuvintelor folosite de un individ în actul comunicativ, în folosirea într-o măsură mai mare sau mai mică a unor forme diminutive. Prin utilizarea diminutivelor în actul de

vorbire, „distanța psihologică dintre interlocutori se reduce (în cazul diminutivelor cu înțeles pozitiv) sau se mărește (în cazul diminutivelor cu sens peiorativ, depreciativ)” (p. 94). Folosirea diminutivelor în actul comunicativ se justifică, din punctul de vedere al psihologiei, prin raportarea la funcțiile atitudinilor (cognitivă, energetică/tonică, reglatoare), diminutivele devenind manifestări ale limbajului care denotă trăirile interioare ale locutorilor, în funcție de necesitățile lor emoționale.

Perspectiva pragmatică a diminutivării analizează folosirea diminutivelor privind cuvântul din punct de vedere conotativ, conotația pozitivă sau negativă fiind influențată de contextul discursiv, în cadrul căruia comunicarea nonverbală joacă un rol important. Silvia Iluț analizează și exemplifică funcțiile pragmatice ale formațiunilor diminutive și cercetează rolul diminutivelor în diferite acte de vorbire.

Capitolul este completat cu studiul variațiilor lingvistice și culturale ale diminutivelor, cu referire la variațiile diatopică, diastratică și diafazică. Sunt evidențiate diferențele dialectale și regionale ale diminutivelor românești și sunt amplu analizate diminutivele populare prin sufixare din subdialectele limbii române.

Capitolul al patrulea, Diversitate și creativitate. Domenii în care locutorii fac uz de diminutive, inclus în partea a doua a volumului, reprezintă o investigație semantico-pragmatică complexă. Pentru cercetarea domeniilor în care locutorii fac uz de diminutive, autoarea a ales diverse sfere de aplicare – limbajul colocvial, mass-media, rețeaua de socializare Facebook, antroponimie, toponimie, literatura română –, făcând apel la suporturi teoretice sociolingvistice, psiholingvistice și pragmatice. De asemenea, prin demersul realizat, a urmărit să evidențieze mecanismele cognitive și afective implicate în procesul diminutivării.

În urma studierii diminutivării în limbajul cotidian/familiar, au fost reliefate câteva aspecte: diferențele lingvistice, socioculturale și psihologice ale vorbitorilor influențează modul de a percepe realitatea și de a folosi limbajul: „Prin diminutivele utilizate în actul de vorbire, locutorul are un aport semnificativ asupra modului de a percepe lumea sau de a fi remarcat de ceilalți” (p. 127); folosirea într-o mai mare măsură a diminutivelor este asociată cu genul feminin, ca urmare a faptului că femeile își manifestă mai ușor afectivitatea și emoțiile; în strategiile de marketing, utilizarea diminutivelor vizează o apropiere psihologică a vânzătorului de cumpărător. Cunoscut fiind faptul că în societatea română postdecembristă, în limbajul colocvial, diminutivele sunt folosite în mod excesiv, autoarea atrage atenția asupra dezavantajelor folosirii acestora. Utilizarea structurilor diminutive poate fi explicată prin încercarea de evadare a locutorului dintr-o realitate incomodă sau prin dorința de manipulare a colocutorului, însă, abundența diminutivală poate coroda politețea față de alocutor, prin inducerea ideii că acesta ar fi un copil sau o persoană lipsită de inteligență.

În discursul mediatic online, este recunoscut rolul esențial al mass-mediei, prin faptul că aceasta influențează formarea opiniei personale a membrilor unei societăți. Însă, dacă, pe de o parte, mass-media promovează normele standard ale limbii, utilizează un limbaj specializat, pentru fiecare domeniu, pe de altă parte, pentru a capta publicul-țintă, pentru a satisface pretențiile emoționale ale acestuia sau pentru a-și urmări scopurile politice, sociologice, economice etc., apelează la „artificii lingvistice” – diminutive, acestea fiind apoi preluate în discursurile publice.

Pentru cercetarea implicațiilor psihologice ale diminutivării în mediul online, în special funcțiile comunicării telematice, au fost alese texte care conțin cuvinte diminutivate din cadrul a două grupuri de pe Facebook, dedicate mamelor. În aceste cazuri, diminutivele utilizate au determinat accentuarea cooperării între membrii grupului și consolidarea legăturilor virtuale, având o funcție emotivă. Din punct de vedere pragmatic, diminutivarea constituie „pretextul psihologic al mamelor de a-și exprima trăirile personale, de a prezenta activitățile zilnice, de a transpune în cuvinte relația cu cei mici” (p. 149), politețea redată cu ajutorul diminutivelor fiind mereu reconfigurată în funcție de context. În general, diminutivele care fac referire la nevoile fiziologice și la organele genitale indică o reticență a locutorilor de a utiliza forma obișnuită a termenilor, considerându-i cuvinte tabu; în aceste cazuri, diminutivarea are drept cauză de utilizare inhibiția și pudoarea. Utilizarea diminutivelor se produce ca urmare a unor impulsuri mentale ale mamei care încearcă să păstreze imaginea pozitivă a celui mic.

După o clasificare a diminutivelor care țin de domeniul culinar, Silvia Iluț realizează un demers investigativ complex asupra diminutivelor din antroponomie. Alegând ca spațiu de referință două zone diferite din județul Maramureș, Valea Izei și comuna Șișești, cercetătoarea investighează câte 60 de persoane printr-o anchetă sociolingvistică. Rezultatele acesteia au reliefat faptul că 33%, respectiv 28% dintre persoane au numele diminutivat în certificatul de naștere, 80%, respectiv 65% sunt numiți în familie cu prenumele diminutivat. „Din rezultatele anchetei, constatăm că majoritatea creațiilor diminutive antroponimice se subsumează calificărilor date de lingviști, denotând o particularitate privitoare la atitudinea afectivă față de numit” (p. 159). De asemenea, dacă înainte de 1989, în aceste zone, numele date copiilor aveau o semnificație religioasă/culturală, în majoritate diminutivate, în prezent, se constată o eterogenitate antroponimică, tot mai mulți părinți aleg pentru copiii lor nume străine, ca urmare a interacțiunii cu alte culturi din vestul Europei. Pentru a completa tabloul antroponimic, au fost inventariate prenumele diminutivate ale unor personalități din viața publică românească din diferite domenii: sport, muzică, politică. Nici diminutivarea în spațiul european nu a scăpat atenției autoarei; sunt prezentate particularitățile diminutivării în limbile romanice (franceză, italiană, portugheză, spaniolă,



română), în limbile germanice (engleză, germană), în limbile slave (rusă). Având în vedere faptul că maghiarii constituie cea mai numeroasă minoritate etnică din România, reprezentând 6% din populația României, poate era binevenită și o cercetare a modului în care se produce diminutivarea în limba maghiară.

Diminutivarea prenumelui este examinată și în dihotomia sacru/profan. Dacă prenumele laice se regăsesc doar în cazul mirenilor, prenumele cu conotație religioasă se regăsesc în ambele comunități. „Deosebirea constă în faptul că prenumele religioase pot apărea în lumea laică și sub forme derivate sau hipocoristice (Gheorghită, Ghiță), pe când în mediul monahal sunt întâlnite doar forme primare ale numelor (Filofteia, Iustin)” (p. 180). Procedul de numire suferă diferențe semnificative în cele două lumi: în lumea laică, părinții, nașii sau rudele aleg prenumele copilului, în timp ce în mediul monahal, prenumele viitorului călugăr este ales de episcop, stareț sau duhovnic, după numele unui sfânt. O altă deosebire între cele două categorii de nume este reprezentată de faptul că prenumele laice sunt supuse schimbării și modernizării, în timp ce numele monahale sunt conservatoare, finite din perspectiva modelelor religioase. Cercetătoarea scoate în evidență faptul că în zona Maramureșului, în mediul laic, „se observă evitarea, în ultimul timp, a prenumelor românești tradiționale în favoarea formelor diminutive și hipocoristice” (p. 181).

Pentru conturarea unui tablou onomastic cât mai cuprinzător, Silvia Iluț a investigat diminutivele din toponimie și din literatură, inclusiv din literatura pentru copii. Cercetarea s-a concentrat asupra curentului literar realist: „Numele ales de autori pentru personajele lor pot fi considerate «măști» ale persoanei, sub care se ascunde adevăratul caracter al eroilor, denotând, fiecare în parte, o identitate textuală” (p.187). Diminutivele întâlnite în cântecele și poeziile din literatura pentru copii au rolul de a-i introduce pe cei mici într-o lume ficțională familiară.

Tematica falselor diminutive încheie capitolul al patrulea, completat cu o clasificare a acestora și cu sistematizarea câmpurilor lexico-semantice în care apar false diminutive. Alături de referirile la obiecte/lucruri, mâncare/condimente, părți ale corpului, specii de plante/animale, sunt incluse și toponimele care intră în această categorie.

Ultimul capitol, Psihologia diminutivării, reprezintă chintesența volumului și se constituie într-o cercetare psiholingvistică ce analizează efectele psihologice produse în mintea românilor, ca urmare a utilizării diminutivelor. Pentru a identifica motivațiile psihoafective care îi determină pe locutori să utilizeze structuri diminutive în diferite contexte discursive, cercetătoarea realizează profilul psihologic al poporului român, pornind de la cartea lui Daniel David – Psihologia poporului român: profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală: „Profilul psihologic al poporului român are o configurație

multifațetată, întrucât este rezultatul unei relații cauză-efect a factorilor interni/externi” (p. 213). „Profilul ereditar” al națiunii noastre este constituit printr-o incursiune istorică ce reliefează impactul evoluției societății asupra mentalității românilor, cu efecte atât în comportamentul social și lingvistic, cât și în configurația psihică a acestora. Psihologia utilizării diminutivelor la români este tratată cu aceeași atenție, printr-o abordare cvadruplă: factori determinanți, impact asupra relațiilor interumane, consecințe psihologice și efecte asupra aprecierii valorii și dimensiunii lucrurilor. În urma aplicării unui chestionar socio- și psiholingvistic unui număr de 255 de persoane, au fost extrase judecăți pertinente.

Volumul se încheie cu concluzii și observații finale. Sintetizând, „diminutivele sunt «instrumente» psihologice care reflectă fidel reacțiile spontane ale locutorului, dispoziția afectivă și starea psihică a acestuia în momentul emiterii unui mesaj. Structurile diminutive marchează nivelul de expresivitate a limbajului utilizat de vorbitor, furnizând, totodată, premisele unei judecăți de valoare psihologice a actului discursiv. În contextul societății românești contemporane, diminutivele înfățișează un profil conceptual complex, care, pe lângă aspectul lingvistic și morfologic, relevă reprezentările mentale, cognitive și emoționale ale subiectului” (p. 254).

Actuală și utilă prin tematica cercetată, complexă prin perspectivele de abordare, convingătoare prin relevanța dovezilor și originală prin modalitatea de abordare științifică, cartea Silviei Iluț îmbogățește seria de studii umaniste autohtone, devenind o lucrare reprezentativă pentru acest domeniu. Bibliografia vastă utilizată demonstrează o bună cunoaștere a subiectului abordat, cercetarea de calitate fiind rezultatul unei munci asidue și minuțioase. De apreciat este competența cercetătoarei în prelucrarea și completarea studiilor din domeniul de expertiză românesc și străin, fapt susținut de ușurința cu care aceasta operează cu termenii și conceptele lingvisticii, psihologiei, pragmaticii și sociolingvisticii. De remarcat sunt cele două rezumate care succedă demersul, scrise în limbile engleză și franceză, care aduc plusvaloare cărții și îi oferă oportunitatea de a pătrunde în circuitul lingvistic internațional, așa cum merită.